

Põhiseaduspatriotism

Nagu juba märgitud, pole euroopaliku riigi alusõigustuseks mitte ainult rahvusriiklus, vaid ka kodanikuõiguste ja demokraatia võimaldamine. Siin on võtmekohal riigivõimu järkjärguline ümberkujundamine rahvast lähtuvaks ja rahva kui suverääni iga liikme, st kodaniku subjektse seisundi kujundamine. Euroopaliku liberaalse, demokraatliku ja sotsiaalse õigusriigi väljaarenemine emantsipeerib kõiki kodanikke, rahvus- jm tunnustest sõltumata ning siin on alusõigustuseks riigivõimu võimekus pakkuda inimestele võimalikult suurt õiguste ja heaolu ruumi.

Põhiseaduspatriotism on inimeste side riigiga, mis rajaneb argumenteeritud demokraatlikel väärtustel. Riiki mõistetakse kodanike demokraatiaehitamise koostööprojektina. Iga kodanik ehitab oma igapäevategevustes üles riigi põhikorda, ühised kogemused tekitavad teineteise aktsepteerimise ja ühistunde. Seega ei tulene riigi ühtsus mitte rahvuse ühtsusest ühise mineviku ja etnilise identiteedi alusel, vaid ühistest demokraatlikest väärtustest ja nendest lähtuvalt riigi tunnustamisest inimeste poolt.

Kokkuvõtlikult võib kodanikuriigi arengunarratiivi esitada viie astmena (vt nt Habermas 1998: 105-127, 2001: 58-89, Maurer 2004: 8-11).

- Absolutism 16.-18. saj. Terviklik keskvoim mitmetasandilise feodaalkorra asemel. Ainuvalitsejat abistava valitsemisaparaadi ja riigi ühtsuse kujunemine.
- Suveräänikäsitluse muutumine 17.-18. saj. Ainuvalitseja asemel tõuseb suverääniks rahvas, st teatud ala elanikud, kes muutuvad valitseja alamatest riigivõimu kandjateks. Esialgu mõistetakse rahvast siiski aadli ja hiljem erinevate seisuste kaudu, kelle esindatus tasakaalustab ainuvalitseja võimu.
- Liberaalne õigusriik 18.-19. saj. Toimub riigi funktsionaalne spetsialiseerumine ja eristumine erasfäärist ning riigivõimu piiramine ja legitimeerimine õiguskorra abil. Kujundatakse rahva kui kõrgeima riigivõimu kandja liikmele seisundile sobilik seisund ka üksikisiku tasandil, õiguskorraga kodaniku vabadusruum riigivõimu iseloomust sõltumata. Siit saavad alguse põhilised inimõigused nagu õigus elule, inimväärikusele, isiklikule ja eraelu puutumatusel, ettevõtlusele jne.
- Demokraatlik õigusriik 19.-20. saj. Kujunevad poliitilised õigused, mis tähendavad kodanike võimalust kujundada riigivõim, ennekoike hääletada ja kandideerida

valimistel riigivõimu teostamiseks, aga ka mõtte-, sõna-, ühinemis- ja kogunemisvabaduse kaudu osaleda poliitikapäevakorra kujundamises. Õiguslikku võrdsust täiendab poliitiline võrdsus.

- Sotsiaalne õigusriik 20.-21. saj. Inimeste võimalus inimväärseks eluks ja oma võimete väljaarendamiseks ning põhiturvalisuse tagamine, mis peaks looma võimalused poliitilist ja õiguslikku võrdsust sisuliselt kasutada. Arutelud heaoluriigi sisu üle alles jätkuvad.

Kodanikuriigi väärtused ongi üldjuhul põhiseadustega deklareeritud euroopaliku riikluse tegevusaluseks ja eesmärgiks. Mitmed autorid on olnud ambitsioonikamad ja leidnud, et ka kodanike tasandil võib uhkus- ja seotustunne põhiseaduspatriotismi väärtuste ja ühisehitamiskogemuse osas olla poliitilise ühiskonna sidususe allikaks (Habermas 1994, 1998, 2001, Bauböck 1997, Lacroix 2002).

Euroopalik riik siinses tähenduses ei piirdu ainult põhiõiguste ulatusliku pakkumisega, tagada tuleb ka tema jätkusuutlikkus. Õigusi peavad tagama kohustused ning ka ühiskondliku lepingu kujundi kaudu kontseptualiseeritud demokraatlikku poliitkogukonda peab iseloomustama sulgus, st võime tehtud otsused praktiliselt ellu viia ja kõik kaastöele survestada. „Ühiskondlikud vastuolud muutuvad mõtestatuks poliitiliste väljakutsetena vaid juhul, kui me lisame ratsionaalse õiguskorra egalitaarsetele institutsioonidele veel ühe eelduse: eelduse, et demokraatliku kogukonna ühinenud kodanikud on võimelised kujundama omaenda sotsiaalset keskkonda ja võivad kujundada tegevussuutlikkuse, et sedatüüpi sekkumine õnnestuks. Õigusliku enesekorraldamise (self-legislation) käsitlusele peab lisanduma poliitiline mõõde: teda peab laiendama, nii et ta sisaldaks demokraatlikuks enesejuhtimiseks ja enesesuunamiseks võimelise ühiskonna mõistet.“ (Habermas 2001: 60)